

Naționalism și multiculturalism într-o comunitate urbană: Sibiu - capitală culturală Europeană în 2007

Dragoman, Dragoș

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Dragoman, D. (2008). Naționalism și multiculturalism într-o comunitate urbană: Sibiu - capitală culturală Europeană în 2007. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 8(3), 623-639. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-55995-2>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/1.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/1.0>

Naționalism și multiculturalism într-o comunitate urbană

Sibiu – Capitală Culturală Europeană în 2007*

DRAGOȘ DRAGOMAN

Nominalizarea Sibiului la titlul de Capitală Culturală Europeană în 2007, alături de Luxemburg, are la bază, alături de alte considerente politice, și argumentul unor relații etnice de cooperare, diferite de contextul etnic general. Ca atare, Sibiuul a fost în 2007, anul integrării sale în Uniunea Europeană, un exemplu de funcționare a multiculturalismului într-o comunitate urbană românească. Plecând de la definirea contextului urban local ca specific multicultural, interesul cercetării de față se îndreaptă către mecanismul ce permite funcționarea multiculturalismului local în condiții regionale și naționale ce apar în același timp ca favorabile și nefavorabile. Pe de-o parte, există în proximitatea geografică modele de conflict urban non-violent (Târgu-Mureș, Cluj, județele Harghita, Covasna) în care grupurile etnice favorizează în mod evident folosirea regulii majorității. Pe de altă parte, cooperarea parlamentară de durată dintre partidele românești și partidul minorității maghiare a dus treptat la o mai mare acceptare a diversității etnice și a drepturilor minorităților, tradusă și prin asigurarea pe cale juridică de drepturi în favoarea minorităților în administrație și educație. Cu toate acestea, Sibiul rămâne un context urban excentric prin comportamentul non-etnic al alegătorilor săi și prin cooperarea elitelor segmentelor etnice. Dacă la nivelul valorilor generale nu există diferențe majore între sibieni și restul cetățenilor români, atunci trebuie să înregistrăm diferențe reduse în atitudinile și comportamentele etnic-naționaliste între contextul local și cel regional și național. Ne așteptăm ca naționalismul să fie exprimat și de sibieni la fel ca alți ardeleni, să spunem. Deși la nivelul reprezentării politice există o relație de cooperare, s-ar putea ca atitudinile cetățenilor să nu fie în concordanță cu promovarea multiculturalismului. Mai mult, s-ar putea ca un nivel mai mare al naționalismului să fie exprimat de liderii de opinie decât de opinia publică, în general. Dacă lucrurile stau într-adevăr așa, cum putem explica comportamentul electoral non-etnic și funcționarea multiculturalismului local?

Comparația dintre valorile locale și cele naționale a fost realizată deja cu altă ocazie, iar rezultatele indică diferențe minime între cele două contexte luate în calcul¹. Ne vom concentra în acest studiu doar asupra relației dintre naționalism și promovarea multiculturalismului, pe de-o parte, și asupra funcționării celui din urmă, pe de altă parte. Vom începe prin estimarea contextului local în limitele parametrilor multiculturalismului.

* Această cercetare face parte din proiectul „Politici culturale și integrare europeană. Impactul programului Capitale Culturale Europene asupra dezvoltării și a reconstrucției identitare”, proiect finanțat prin grantul 37 GR/23.05.2007 de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România. Întreaga responsabilitate a opiniilor exprimate aici îi revine doar autorului.

¹ Dragoș DRAGOMAN, „Sibiu – Capitală culturală europeană în 2007. Valori comune sau valori specifice?”, *Sociologie Românească*, vol. V, nr. 3, 2007, pp. 71-87.

ESTE SIBIUL O COMUNITATE MULTICULTURALĂ?

Simplu spus, multiculturalismul este dorința de integrare a membrilor diverselor comunități etnice, lingvistice și religioase, având ca țintă două componente, anume recunoașterea diversității și asigurarea egalității¹. Societățile occidentale au cunoscut în ultimele decenii o creștere semnificativă a eterogenității etnice și sociale. Răspunsul multora dintre ele a fost tocmai dezvoltarea multiculturalismului². Desigur, nu toate statele au înregistrat progrese atât de mari precum Canada, considerată una dintre societățile cu cele mai ridicate grade de diversitate și care a acceptat promovarea identității proprii grupurilor etnice naționale, mai ales în domeniul autonomiei lingvistice și teritoriale (în cazul francofonilor din Québec). Mai mult, multiculturalismul a fost însoțit de numeroase critici. Criticii multiculturalismului consideră că cererile pentru o integrare mai echitabilă din partea minorităților sunt, de fapt, tentative de a evita însăși integrarea și au cerut continuarea politicilor asimilaționiste a statului liberal. Din perspectiva valorilor, multiculturalismul a fost adesea asociat altor „isme” la modă, precum feminismul, ecologismul și mai ales relativismul, ce încearcă în mod periculos să transforme normele culturale dominante în sensul de-construcției canonului occidental³. Multiculturalismul, opus politicii asimilaționiste – considerate de Kymlicka drept nerealistă, inutilă și injustă – nu este un substitut pentru cetățenie, așa cum se afirmă uneori, ci o recunoaștere a faptului că integrarea membrilor unor noi comunități, provenite în special din imigrație, este un proces cu dublu sens. La fel cum noii cetățeni fac eforturi să se adapteze noii societăți în termeni lingvistici, culturali și instituționali, tot așa societatea gazdă trebuie să își adapteze instituțiile la noile practici și identități produse de imigrație⁴. Noi cercetări alimentează această dispută a integrării, oferind argumente de o parte și de alta. Recent, Putnam a demonstrat că deși în primă fază imigrația conduce la o fragmentare importantă a societății, în termenii capitalului social, pe termen lung unele societăți au reușit recrearea unor solidarități sociale și a unor identități mai cuprinzătoare⁵.

Plecând de la definiția multiculturalismului drept recunoaștere a diversității și promovare a egalității, analiza multiculturalismului sibian va urma două strategii, anume analiza opiniei publice cu referire la recunoașterea diversității, precum și analiza tematică a promovării/contestării egalității membrilor și grupurilor etno-religioase în sine. Prima strategie, analiza opiniei publice, se bazează pe două

¹ Leen D'HAENENS, Marc HOOGHE, Dirk VANHEULE, Hasibe GEZDUCI, *New Citizens, New Policies? Developments in Diversity Policy in Canada and Flanders*, Academia Press, Ghent, 2006.

² Charles TAYLOR, *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, Princeton University Press, Princeton, 1994; IDEM, *The Ethics of Authenticity*, Harvard University Press, Harvard, 1992; Will KYMLICKA, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford University Press, Oxford, 1996; Will KYMLICKA, Wayne NORMAN (eds.), *Citizenship in Diverse Societies*, Oxford University Press, Oxford, 2000.

³ Harold BLOOM, *Canonul occidental. Cărțile și școala epocilor*, trad. D. Ungureanu, Art, București, 2007. V. și Allan BLOOM, *Criza spiritului american. Cum universitățile au trădat democrația și au sărăcit sufletele studenților*, trad. M. Antohi, Humanitas, București, 2006; Horia-Roman PATAPIEVICI, *Omul recent. O critică a modernității din perspectiva întrebării „ce se pierde atunci când ceva se câștigă”*, Humanitas, București, 2005.

⁴ Will KYMLICKA, „Nation-building and Minority Rights: Comparing West and East”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 26, nr. 2, 2000, pp. 183-212.

⁵ Robert PUTNAM, „E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century”, *Scandinavian Political Studies*, vol. 30, nr. 2, 2007, pp. 137-174.

sondaje de opinie special concepute și realizate în 2006 și 2007 de Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Volumele și erorile maxime admise ale celor două sondaje sunt de 955 persoane și $\pm 3,1\%$ pentru sondajul din 2006 și, respectiv, de 855 și $\pm 3,3\%$ pentru sondajul din 2007. Ambele eșantioane sunt reprezentative pentru populația adultă, neinstituționalizată, cu domiciliul în Sibiu.

Recunoașterea și acceptarea diversității și egalității

Caracterul cultural eterogen al orașului nu trebuie doar constatat demografic, prin referire la caracteristici precum etnia sau religia, el trebuie recunoscut ca atare de membrii comunității. Câteva întrebări din chestionarul utilizat în sondajul din 2007 au fost special introduse pentru a măsura atât recunoașterea, cât și acceptarea diversității și egalității. Atunci când sunt întrebați dacă românii trebuie să aibă întâietate la angajare în fața romilor în situația în care există puține locuri de muncă, majoritatea sibienilor (45,1%) se declară împotriva discriminării. O proporție asemănătoare (51,2%) se declară, de asemenea, împotriva discriminării la angajare a celor veniți din alte zone. De altfel, situația înregistrată în 2005 prin ancheta Universității „Lucian Blaga” din Sibiu era asemănătoare, în contrast cu situația națională înregistrată de Barometrul de Opinie Publică realizat tot în 2005 la comanda Fundației pentru o Societate Deschisă¹.

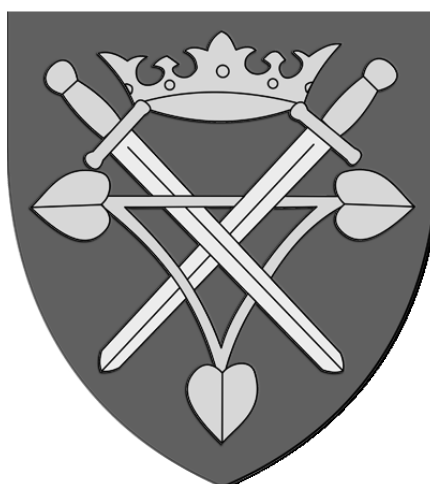
O altă măsură a acceptării diversității și a egalității este construită prin răspunsul la întrebări referitoare la relația dintre români ca popor și alte etnii. Bateria de întrebări a fost astfel concepută pentru a scoate în evidență o (posibilă) opoziție dintre români și alteritate și a determina intensitatea acestei opoziții, așa cum se poate vedea în Tabelul 1. În ciuda valorilor mari ale patriotismului, exprimat prin mândria de a fi român, înregistrăm și un nivel ridicat al acceptării diversității, alternativă purității etnice nefiind îmbrățișată de prea mulți sibieni.

Desigur, recunoașterea poate fi și implicită, anume prin cunoștințele legate de simbolistica locală. Deși în România utilizarea simbolurilor locale este limitată, heraldica, de exemplu, poate constitui motiv de dispută intercomunitară, așa cum este cazul județelor Harghita, Covasna și Mureș. În cazul Sibiului, stema este compusă din două săbii încrucișate, înălțate de trei frunze de nufăr, aflate sub o coroană de aur (v. Figura 1). Ea reprezintă fondarea mitică a orașului de cavalerii apuseni, sosiți în mlaștinile de la periferia regatului ungar *at retinendam coronam*, pentru apărarea Coroanei. Conform anchetei noastre, stema este cunoscută (declarativ) de 48,5% dintre sibieni, iar majoritatea acestora cunosc elementul central al stemei, cele două săbii încrucișate. Deși trimiterea la originile vest-europene ale orașului, colonizarea apuseană și Coroana ungară, este evidentă, ea rămâne elementul de identificare locală dincolo de limita comunității etnice. De altfel, heraldica nu a fost serios contestată (din câte știu) niciodată. Proporția celor care cunosc stema orașului trebuie desigur comparată cu cea a cunoscătorilor simbolurilor Uniunii Europene. Astfel, în timp ce 91,7% cunosc (declarativ) moneda Uniunii și 80,1% îi cunosc drapelul, doar 26,1% cunosc imnul european. Problematika identificărilor multiple, locală, națională și supranațională va fi însă discutată mai jos.

¹ V. rezultatele sondajului la adresa http://www.osf.ro/ro/detalii_program.php?id_prog=18 (accesat: 27.06.2007). V. și Dragoș DRAGOMAN, „Sibiu – Capitală culturală europeană în 2007...cit.”, p. 75.

Tabelul 1*Relația dintre români și ceilalți*

Vă rugăm să ne spuneți în ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații	Cu totul de acord	Mai degrabă de acord	Mai degrabă împotriva	Cu totul împotriva	NS	NR
Sunt mândru că sunt român	67,1	22,6	3,5	1,3	1,1	4,4
Este bine să fii român	51,4	32,9	7,4	1,8	1,8	4,7
În general prefer să intru în contact cu români decât cu oameni din alte țări	24,2	26,3	30,3	11,4	3,7	4,1
Existența mai multor etnii într-o comunitate îmbogățește viața	41,9	33,1	11,4	3,1	6,5	4,0
Sunt mândru de ceea ce a realizat poporul român	31,0	35,8	16,2	7,1	4,0	5,9
Cred că toți românii ar trebui să trăiască în România	19,4	17,7	31,0	24,0	3,8	4,1
Românii nu ar trebui să se amestece cu alte națiuni	6,6	11,7	32,6	40,8	4,1	4,2
Oamenii de altă naționalitate decât cea română ar trebui să părăsească România	4,3	3,8	19,0	65,3	3,4	4,2

Figura 1*Stema municipiului Sibiu*

Spațiul public: etnic sau neutru ?

Dincolo de opinia publică măsurată prin anchete sociologice, acceptarea egalității și a multiculturalismului poate fi cercetată luând în calcul și opiniile exprimate în ziare. Deși ele nu echivalează opinia publică, aceste opinii pot fi influente atunci când sunt emise de lideri de opinie. Ca atare, analiza tematică poate scoate în evidență puncte de vedere specifice liderilor de opinie care să nu fie în concordanță cu opinia publică înregistrată la un moment dat. Explicația ține, oarecum, de sensibilitățile diferite ale publicului și ale liderilor de opinie. Așa cum am văzut cu ocazia studiului relațiilor etnice la nivelul comunității locale sibiene la începutul secolului XX, analiza tematică este sugestivă pentru estimarea dimensiunilor și intensității conflictului intercomunitar¹.

Astăzi nu mai există un conflict intercomunitar comparabil cu cel interbelic. Atât situația demografică, cât și cea geopolitică au schimbat substanțial cadrul general al competiției etnice. Așa cum arătam în lucrarea amintită, tensiunile etnice erau alimentate de doi factori majori: pierderea autonomiei tradiționale săsești vs. efortul național românesc de integrare a noilor teritorii după 1918, respectiv de utilizarea resurselor de putere exterioare comunității, anume eforturile concurente ale statelor român și german în sprijinirea grupurilor etnice locale. Chiar dacă cei doi factori puși în evidență în interbelic nu mai sunt actuali, nu putem trage concluzia inexistenței unor tensiuni comunitare. În ciuda omogenizării etnice reușite de statul român și a consolidării unității identitare a națiunii, precum și a emigrației germane masive din Transilvania, relațiile etnice din comunitățile locale din Transilvania păstrează o anumită încărcătură simbolică. Clujul este un bun exemplu în acest sens prin utilizarea masivă a simbolurilor în afirmarea controlului spațiului public². În debutul studiului lor, autorii reamintesc încărcătura simbolică a redeschiderii consulatului Ungariei la Cluj în iulie 1997, dar și a mobilării spațiului public din oraș, unde clădirile, bisericile și statuile ce aminteau de dominația austro-ungară erau sistematic contrabalansate de simbolismul național românesc promovat de primarul Gheorghe Funar, anume de steagurile și băncuțele tricolore sau de săpăturile arheologice în „situri” daco-romane în chiar centrul orașului. O astfel de analiză tematică a simbolurilor în dispută vom realiza și noi pentru Sibiu. Desigur, analiza noastră tematică este departe de a fi exhaustivă. Ea are nevoie de un efort individual și de o comparație ulterioară cu analiza tematică a diversității și multiculturalismului. Ne vom limita aici la scoaterea în evidență a câtorva teme în dispută și la estimarea importanței lor pentru relațiile etnice locale.

Pe data de 26 noiembrie 2002 placa rutieră bilingvă de la intrarea în orașul Sibiu a fost acoperită cu un autocolant reprezentând un tricolor românesc. Denumirea „Hermannstadt” – acceptată de Consiliul Local fără a exista o constrângere normativă – a fost mascată pentru că sașii ar reprezenta doar 1,36% din populația orașului. Legea Administrației Publice Locale impune inscripționarea bilingvă doar în localitățile în care ponderea populației minoritare este de cel puțin 20%, dar municipalitatea a luat decizia inscripționării bilingve pentru că legea nu interzice o

¹ Dragoș DRAGOMAN, „Modernizare și naționalism: Sibiu la începutul secolului XX. Competiția elitelor într-un oraș multicultural”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. VII, nr. 1, 2007, pp. 31-69.

² Rogers BRUBAKER, Margit FEISCHMIDT, John FOX, Liana GRANCEA, *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*, Princeton University Press, Princeton, 2006.

astfel de măsură. Acest incident a fost singular, niciodată plăcuțele bilingve nu au mai fost acoperite de tricolorul românesc, vopsite, deteriorate sau îndepărtate. Denumirea localității are însă o importanță simbolică, acceptarea numelui neromânesc echivalând cu acceptarea caracterului eterogen etnic, dacă nu chiar cu partajarea controlului spațiului public *intra muros*. Problema indicatoarelor bilingve a fost mult mai acută în cazul comunităților locale româno-maghiare în perioada imediat următoare adoptării reglementărilor privind administrația publică locală din 1997¹. Multe dintre ele, atât cele în limba maghiară, cât și cele în română, au fost vopsite, deteriorate sau furate. O astfel de dispută continuă și astăzi în privința panourilor turistice care indică hotarele Ținutului Secuiesc în județul Covasna, amplasate de organizații civice maghiare și îndepărtate de Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România.

Reamenajarea centrului istoric al Sibiului după structura medievală, anterioară regimului comunist, a generat reacții puternice din partea elitelor românești, fie publiciști, profesori sau teologi, reacții specifice unui conflict simbolic. Chiar proiectarea viitoarelor lucrări, în iarna lui 2003, a încins spiritele. Această reamenajare a presupus evacuarea statuii lui Gheorghe Lazăr, instalată în centrul orașului în 1987, situație care a reprezentat un moment de tensiune etnică mai puțin prin evacuarea propriu-zisă, cât prin speculațiile vehiculate: reamplasarea în Piața Mare a statuii Sfântului Nepomuk, cioplită de habsburgii catolici în secolul al XVIII-lea și dezmembrată de autoritățile comuniste române la 1948, reapariția cavalerului medieval Roland și refacerea fântânii orașului, ornată altădată cu blazoane săsești. Această perspectivă produce manifestarea publică vehementă a colaboratorului *Tribunei*². Totul este o „afacere care se clocește de vreo doi ani sub aripa [consilierilor] cu pene vopsite”. Pentru autor, care citează aprecierile lui Ioan Lupaș și George Călinescu, cărturarul Lazăr este „o emblemă ce n-o putem șterge cu buretele”, „cel dintâi propovăduitor sistematic al naționalismului activ în Țara Românească [...] întemeietorul unui curent de redeșteptare națională”. În schimb, „cine-au fost și ce-au făcut pentru această țară Nepomuk și Roland, ca să-și merite locul în principala piață a orașului?” Pentru că „n-avem nici în clin nici în mănecă [cu Nepomuk și Roland] nici noi, nici cei ce vor urma”. „Iar cei ce cred că se mai poate face din Sibiu un Hermannstadt al Evului Mediu sunt ori ignoranți, ori răuvoitori. În ambele situații își vor frânge gâtul.”³ De remarcat opoziția evidentă dintre „noi” și „ei”, precum și conflictul explicit dintre reprezentanții simbolici ai Sibiului medieval, săsesc etnic și confesional luteran-catolic și reprezentantul simbolic al românismului, cărturarul Gheorghe Lazăr.

Posibilitatea evacuării statuii lui Lazăr generează și răspunsul unor profesori. Primul încearcă să-l determine pe primarul Sibiului, etnic german, să nu-l „exileze” și după moarte pe Gheorghe Lazăr⁴. Pentru că acesta din urmă „a ars ca o candelă pentru lumina neamului său”. Primarul ar comite o „impardonabilă gafă pentru zeci de mii de sibieni” care l-au ales crezând că acesta va apăra „tot ceea ce înseamnă valori și simboluri spirituale românești”. Bani sunt plătiți de contribuabili, crede autorul, și „cu dorința de a simți că nevoile, trăirile și sentimentele lor – inclusiv

¹ Gabriel ANDREESCU, *Ruleta. Români și maghiari, 1990-2000*, Polirom, Iași, 2001.

² N.I. DOBRA, „Voi sunteți urmașii Romei? A doua *excomunicare* a lui Lazăr”, *Tribuna*, 9 ianuarie 2003, p. 1.

³ IDEM, „O părere. Mulți, dar proști?”, *Tribuna*, 23 ianuarie 2003, p. 14.

⁴ Scrisoarea lui Tiberiu D.C. Costăchescu, *Tribuna*, 22 ianuarie 2003, p. 12.

de recunoștință pentru meritele unor iluștri înaintași – le sunt respectate”. Un alt profesor le transmite sibienilor ideea că statuia Sfântului Nepomuk „este o amintire a unor vremuri de durere și apăsare, în care [românii] nu aveau voie să locuiască între zidurile orașului”, în care erau „iobagii cetății”. Accentuând ideea de alteritate, autorul se întreabă „ce le-ar putea spune românilor, care populează astăzi orașul în proporție de vreo 90%, statuia lui Nepomuk? Or, o statuie în centrul unui oraș nu se ridică pentru a servi, bunăoară, doar ideea de frumos”¹. Ambele puncte de vedere întăresc ideea conflictului simbolic comunitar. Dacă primul avertizează asupra consecințelor politice pe care un primar sas le-ar putea suferi prin acțiunea vehementă a unui electorat covârșitor românesc, cel de-al doilea subliniază explicit funcția simbolică a statuii. La fel fac și profesorii și studenții Facultății de Teologie Ortodoxă din Sibiu, care afirmă că o eventuală amplasare a statuii Sfântului Nepomuk îi îngrijorează și îi determină să se adreseze public². Pentru aceștia, Sfântul Nepomuk „nu are nimic în comun cu spiritualitatea și istoria acestor meleaguri”. Îndepărtarea statuii lui Gheorghe Lazăr ar fi, în opinia lor, o „impietate culturală”, „un act de nedreptate și de lezare a memoriei unui vrednic înaintaș al nostru”. Orice nouă măsură are „datoria de a lua în considerare realitățile spirituale și contemporane ale orașului nostru”. În același context, ziarul *Tribuna* pune în contrast „exilul” cărturarului dintr-un spațiu „cu care se identifică” și acțiunea prin care „numitul Nepomuk va fi înșurubat și sprijinit cu niște proptește”³. În reliefaarea contrastului, ziarul „culege opinia unor oameni simpli, întâlniți pe stradă”. Din nou, ideea caracterului străin al Sfântului Nepomuk este pregnant scoasă în evidență:

„Ce reprezintă Gheorghe Lazăr pentru conștiința și istoria noastră știu, însă de Nepomuk [...] nici nu țin să aflu ceva, de vreme ce n-are nici o legătură cu istoria românilor”.

Alt respondent crede și el că nu trebuie

„să ridicăm statui la toți nechemății care n-au nici în clin, nici în mănecă cu poporul român și istoria noastră [...] Ne-am obișnuit [...] să ne plecăm în fața străinilor. Și când e vorba de-ai noștri, ne lasă memoria”.

Punctele de vedere exprimă bine opoziția simbolică dintre un trecut ce nu aparține românilor și realitățile contemporane, politice și demografice. Mobilarea spațiului public nu este doar o problemă estetică, ci și una politică și culturală. Însă mecanismul dihotomiei „noi”-„ei” împinge logica diferențierii dincolo de situațiile obiective. Astfel, Sfântul Nepomuk a devenit pentru români un simbol sășesc. De fapt, sașii luterani au acceptat în secolul al XVIII-lea cu mare greutate și doar constrânși de forța armatei habsburgice, în plin proces de recatolicizare, ca statuia unui sfânt catolic să domine piața centrală a orașului lor⁴. În final, ca urmare a renovării Pieței Mari în vederea evenimentelor din 2007, piața a fost remobilată cu o nouă

¹ Mihai RACOVITAN, „Lăsați-l pe Gheorghe Lazăr să-și doarmă veșnicia”, *Tribuna*, 4 februarie 2003, p. 14.

² „Scrisoare deschisă către edilii orașului Sibiu”, *Tribuna*, 21 ianuarie 2003, p. 12.

³ „Când e vorba de românii noștri, ne lasă memoria”, articol semnat cu inițialele S. R., *Tribuna*, 22 ianuarie 2003.

⁴ Angelika SCHASER, *Reformele iosefine în Transilvania și urmările lor în viața socială. Importanța Edictului de Concivilitate pentru orașul Sibiu*, Hora-Verlag, Sibiu, 2000.

statuie a lui Gheorghe Lazăr, considerată superioară estetic celei precedente. În afara reconstruirii fântânii tradiționale, fără însă a reproduce blazoanele nobiliare, nimic din temerile exprimate în 2003 nu se regăsește în spațiul simbolic al pieței.

Un alt eveniment funcționează însă ca revelator pentru tensiunile simbolice persistente. Retrocedarea Muzeului Brukenthal, atât palatul cât și colecțiile de artă, către Biserica Evanghelică din România C.A. este considerată nici mai mult nici mai puțin decât o recolonizare germană a orașului¹. Așa cum reamintește un reprezentant al Forumului Democrat al Germanilor din România (FDGR):

„În testamentul său, baronul von Brukenthal a lăsat clădirea să funcționeze ca muzeu național al comunității săsești. Pe noi ne interesează ca acest testament să fie respectat *ad literam*. Urmărim să participăm la administrarea acestui muzeu printr-un număr de reprezentanți ai FDGR desemnați în consiliul de administrație al muzeului”².

Contextul simbolic este și mai mult complicat de denumirea muzeului, care rămâne „național”. Dacă el este o moștenire a comunității săsești (Universitas Saxonum), atunci „național” face referire la comunitatea germană sau la cea română, așa cum înțelegem prin stat național, limbă națională sau cultură națională? Sau poate se referă doar la caracterul său național, la importanța specială de care se bucură din partea autorităților, precum colegiile naționale? În ciuda ambiguității persistente, muzeul funcționează astăzi pe baza unui protocol semnat între Ministerul Culturii și Consistoriul Bisericii Evanghelice din România C.A. și este condusă de un director etnic român. După retrocedare, muzeul a recuperat o parte din patrimoniul distribuit altor muzee din țară de către autoritățile comuniste române după naționalizarea din 1948, inclusiv o serie de picturi foarte valoroase³.

Observăm că disputa simbolică gravitează, în cele din urmă, în jurul specificului orașului. În acceptarea egalității grupurilor etnice locale contează felul în care reprezentanții lor se raportează la spațiul public. Desigur, există o critică serioasă a consistenței grupurilor etnice intercomunitare. Așa cum cred Brubaker *et al.*, noile abordări din studiul naționalismului, precum constructivismul, pun tot mai mult sub semnul întrebării așa-numitul „grupism”, anume tendința de a trata grupurile etnice ca entități substanțiale, dotate cu voință și putere. Abordarea cognitivă ar putea spune mai multe despre categorii precum națiune și rasă, din moment ce ea se referă la credințele, percepțiile, cognițiile și identificările oamenilor. Aceasta consideră națiunea mai puțin un lucru *în* lume, cât o viziune *despre* lume⁴. Sunt conștient de critica pretensei consistențe, de obiectivitatea grupurilor etnice. În economia cercetării de față acest lucru este însă secundar, așa că mă voi concentra în continuare asupra indicatorilor naționalismului fără să țin cont de raportarea reciprocă a grupurilor etnice.

Dacă disputa simbolică gravitează, cum spuneam, în jurul specificului orașului, observăm că dimensiunea conflictului poate fi pusă sub semnul întrebării de

¹ „La Sibiu se duce o *politică* de jefuire a Statului Român, care nu este apărat de nimeni!”, articol nesemnat, *Justițiarul*, nr. 1, 2003, 14 ianuarie 2003.

² Wolfgang Eberhardt Wittstock, *România Liberă*, 9 decembrie 2002, p. 1.

³ Eugène van ITTERBEEK, „Le retour des chefs-d’oeuvre”, *Transilvania*, vol. XXXVI, nr. 10, 2007, p. 19.

⁴ Rogers BRUBAKER, Mara LOVEMAN, Peter STAMATOV, „Ethnicity as Cognition”, *Theory and Society*, vol. 33, nr. 1, 2004, pp. 31-64.

către un fapt înregistrat după nominalizarea Sibiului la titlul de Capitală Culturală Europeană (CCE). Așa cum se știe, Sibiul a fost ales drept partener non-comunitar de către Luxemburg, în temeiul unei pretense regăsiri a originilor comune ale celor două orașe. În ciuda referințelor explicite la miturile fondatoare, naționalismul românesc nu pare să fi fost deranjat cumva, lucru surprinzător dacă este să ne raportăm la cadrul general al conflictului simbolic scos în evidență anterior. Înainte de a discuta despre această stranie ocultare a subiectului originilor orașului, să prezentăm pe scurt relația istorică specială dintre Sibiu și Luxemburg.

*Luxemburg și Marea Regiune – Sibiu,
Capitale Culturale Europene cu origini mitice comune*

Luxemburgul, mic comitat medieval cu un trecut ce se întinde până în epoca romană, a devenit ducat abia în 1354¹. În timpul Războiului de o Sută de Ani ducatul a fost asociat prin alianțe matrimoniale succesive Caselor de Boemia, de Moravia și de Burgundia. După moartea împăratului roman de neam german Sigismund de Luxemburg în 1437, Luxemburgul a fost alipit posesiunilor familiei de Burgundia în 1444. Intrat în posesia Habsburgilor austrieci în 1477 și apoi a Spaniei în 1555, ducatul a cunoscut o perioadă de pierderi teritoriale și de dependență față de puteri succesive. După anexarea Belgiei la Republica Franceză în 1795, ducatul a pierdut diverse teritorii asociate unor departamente franceze. Cu ocazia dezmembrării Imperiului Francez la Congresul de la Viena din 1815, Marele Ducat de Luxemburg a fost atribuit lui Wilhelm I, regele Țărilor de Jos și încorporat Confederației Germanice. Constituirea Regatului Belgiei s-a soldat odată în plus cu masive pierderi teritoriale, iar Tratatul din 1839 a încorporat Belgiei partea valonă a ducatului sub numele de provincia Luxemburg. Dispariția Casei de Orania-Nassau în 1890, odată cu moartea lui Wilhelm al III-lea, a însemnat rupearea legăturii personale dintre Luxemburg și Țările de Jos. Devenit neutru prin Tratatul de la Londra din 1867, Luxemburgul a fost totuși ocupat de Germania în cele două războaie mondiale, iar între 1941 și 1944 ducatul a cunoscut o germanizare forțată. După 1945 Luxemburgul a luat parte la toate proiectele de construcție a Europei Unite și astăzi găzduiește diverse instituții comunitare, precum Curtea de Justiție a Comunităților Europene sau Banca Europeană de Investiții.

Cum ducatul s-a aflat la întretăierea sferelor de influență ale unor state vest-europene aflate adesea în conflict, identitatea sa nu avea cum să nu fie serios afectată. De altfel, identitatea sa lingvistică este și cea mai problematică. După cedarea părților sale valone Belgiei, Luxemburgul a devenit o țară germanică care cu greu se distingea de provinciile renane învecinate². După descrierea lui Fehlen, mica burghezie vorbea un dialect germanic, notabilii foloseau germana, dar și franceza, limba de cultură a întregii Europe. Pentru a se diferenția de garnizoana prusacă omniprezentă, burghezia va favoriza franceza, în timp ce o nouă limbă – înglobând variantele vernaculare – va deveni ancora patriotismului luxemburghez. Tocmai dificultatea constituirii unei identități naționale forțează uneori națiunile

¹ Gilbert TRAUSCH, *Histoire du Luxembourg*, Hatier, Paris, 1992.

² Fernand FEHLEN, „La colonisation de la Transylvanie par les Luxembourgeois ou l'invention d'un passé commun”, Université du Luxembourg, STADE Working Paper 1-07, 2007. Disponibil la http://www.wen.uni.lu/recherche/flshase/stade_1993_2007/publications (consultat: 12.08.2008).

la „fabricarea” unor tradiții, prin crearea unui trecut cât mai îndepărtat dincolo de continuitatea istorică efectivă, fie prin semificțiune, fie chiar prin fals¹. Luxemburgul este, așa cum constată și Fehlen, un caz tipic de tradiție inventată². Referința tradițională luxemburgheză duce la 963, momentul în care miticul conte Siegfried sau Sigefroy a obținut de la Wiker, abatele de Saint-Maximin din Trier, prin schimb sau cumpărare, castelul din Luxemburg, veche ruină romană situată pe drumul antic dintre Galia și Trier. Efortul susținut al elitelor luxemburgheze de a crea o națiune distinctă prin referință la o tradiție inventată nu este însă singular, Elveția fiind un caz similar, dar mult mai cunoscut. Astfel, extinderea programului Luxemburg – Capitală Culturală Europeană în 2007 la Marea Regiune, care cuprinde localități din Saarland, Renania-Palatinat, Valonia și Lorena joacă rolul unei reîntregiri simbolice dincolo de vitregiile istoriei care a făcut din Luxemburg un stat mic și o națiune recentă. Chiar acesta este și scopul organizatorilor programului CCE, anume depășirea frontierelor fizice, psihologice, artistice și emoționale, răvășirea frontierelor geografice, culturale și imaginare³. Din această perspectivă, nu putem ignora nici alegerea Sibiului drept oraș partener, cu titlu egal de Capitală Culturală în 2007, o motivație fiind legată de dilema identitară luxemburgheză. Dincolo de dorința luxemburgheză de a realiza o deschidere insolită către colaborări culturale cu potențial de continuare în viitor⁴, alegerea Sibiului reprezintă o regăsire a originilor, o încercare simbolică de a regrupa Sibiul în arealul cultural luxemburghez.

Ideea romantică a originilor comune datează din secolele XVIII-XIX, odată cu dezvoltarea studiilor lingvistice, când se credea că limba este, de fapt, expresia cea mai curată a spiritului unui popor. Considerând că dialectele se dezvoltă după reguli imanente, de obicei regulate și lente, lingviștii sperau să refacă traiectoriile migrațiilor germanice prin cartografierea hărților dialectale după ce observaseră similitudini între dialectele germanice vorbite în Luxemburg și Transilvania. În secolul al XIX-lea, lingvistul sas Gustav Oswald Kisch nu credea doar că a descoperit în Luxemburg patria primitivă a sașilor ardeleni, ci credea cu tărie în paralelismul dialectelor locale din cele două regiuni. În urma efortului ulterior de repertoriere a dialectelor, în 1905 teza similitudinii dialectale a fost infirmată prin evidențierea unor diferențe semnificative, dar acest lucru nu a produs o dislocare a sașilor din memoria colectivă luxemburgheză⁵. De fapt, arealul de emigrație al coloniștilor sași este mult mai mare decât regiunea dominată de ducatul de Luxemburg. Veniți la chemarea regelui Ungariei Géza al II-lea pentru a apăra frontierele răsăritene ale regatului, deși numiți *hospites saxoniarum*, coloniștii erau de fapt flamanzi, valoni, franconi, saxoni, suabi din bazinele Rinului, Meusei și Moselei⁶. Majoritatea par să fi provenit din arhiepiscopatul Kölnului (de care aparțineau episcopatul Liège și regiunea Westerwald), din episcopatul Trier și din arhiepiscopatul Magdeburgului, acesta din urmă fiind, se pare, o scurtă stație până la destinația ardeleană⁷. Traseul urmat de acești coloniști ar putea fi Köln, Magdeburg,

¹ Eric J. HOBSBAWM, Terence RANGER (eds.), *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983, p. 7.

² Fernand FEHLEN, „La colonisation de la Transylvanie par les Luxembourgeois...cit.”.

³ <http://www.luxembourg2007.org/FR/detailPres.php> (consultat: 07.09.2008).

⁴ *Ibidem*.

⁵ Fernand FEHLEN, „La colonisation de la Transylvanie par les Luxembourgeois...cit.”.

⁶ Gyula KRISTÓ, *Histoire de la Hongrie médiévale. Le temps des Arpads*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 2000.

⁷ Ernst WAGNER, *Istoria sașilor ardeleni*, trad. M. Ianus, Meronia, București, 2000, p. 26.

Silezia și Zips, apoi regiunile din sudul Transilvaniei recent părăsite de coloniștii secui mutați pe frontieră, mai spre est. Unitatea le este dată doar de organizarea regatului ungar. Bula de Aur din 1224, emisă de regele Andrei al II-lea, documentul care va sta timp de secole la baza dreptului și autonomiei comunității sibiene îi consideră pe coloniști o singură entitate politică (*unus sit populus*), sub conducerea unui jude regal¹. Obligați să trăiască împreună, cu o autonomie garantată, ei au format o comunitate ce și-a păstrat limba prin refuzul integrării în unitățile geopolitice succesive până în epoca modernă².

De ce persistă însă miturile originii comune, în ciuda evidențelor lingvistice? Explicația ar putea fi dată tot de funcțiile simbolice ale miturilor. În opinia lui Fernand Fehlen, identificarea Luxemburgului drept patrie originară a sașilor ardeleni ține de faptul că ducatul este singura entitate politică autonomă și ușor de identificat în tot spațiul germanofon ca patrie a coloniștilor medievali. Mai mult, mitul colonizării Transilvaniei de către strămoși luxemburghezi și unitatea dialectală au o funcție de consolidare a identității naționale, întreținută de apărătorii limbii luxemburgheze ca definiție esențială a națiunii și de nostalgicii unui trecut mitologic de aur. Trecutul glorios este astfel legat și de destinul european al Casei de Luxemburg, ajunsă la apogeu în secolul al XV-lea, când Sigismund domnea ca Împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană și ca Rege al Ungariei, deci și ca suveran al sașilor ardeleni. Evocarea acestor elemente simbolice vine să confere o grandoare și o profunzime istorice unui micro-stat, în opinia autorului, și să se opună oricărei schimbări sociale în numele unei culturi luxemburgheze de referință.

Afirmarea explicită a naționalismului luxemburghez nu a stârnit o reacție de răspuns a naționalismului românesc, chiar dacă tema în discuție este chiar originea orașului. Acceptarea fără contestații a ideii originii coloniste săsești poate fi un indicator indirect al acceptării diversității, dar și o concesie în disputa egalității, anume recunoașterea argumentului originii săsești și a celui demografic românesc din zilele noastre când, așa cum se exprimă mai sus naționaliștii români, trebuie să ținem cont de noile realități ale orașului. Mai există încă cel puțin două fenomene sociale ce întăresc tendința de acceptare a multiculturalismului, anume comportamentul electoral atipic și identificarea multiplă a sibienilor.

Succesul FDGR în alegerile locale – 2000-2008

Succesul din 2000 al Forumului Democrat al Germanilor din România, când formațiunea politică și culturală a etnicilor germani a obținut 6 mandate de consilier local, dar mai ales mandatul de primar al Sibiului, nu a fost un accident. Privind retrospectiv, putem spune că tendințele electorale manifestate atunci sunt mai curând structurale decât accidentale. Desigur, motivația realegerii în 2004 a primarului Klaus Johannis a fost în mare parte bazată pe performanța sa administrativă, dar nu trebuie neglijată nici importanța stereotipurilor favorabile etnicilor germani și

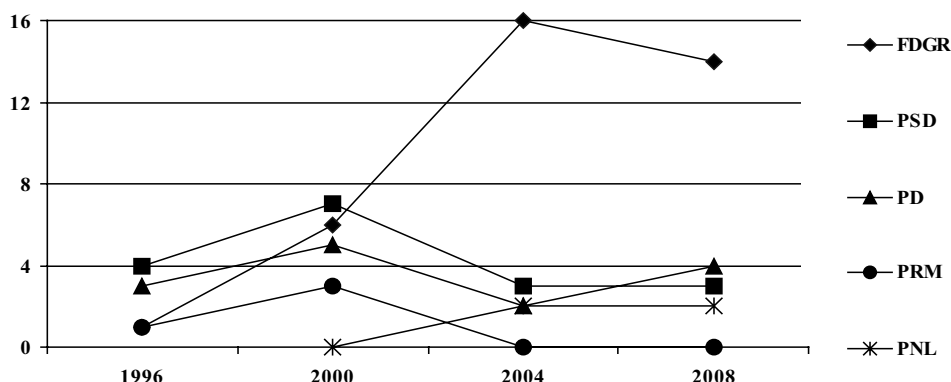
¹ Vogel SÁNDOR, „Autonomia săsească în Transilvania”, *Provincia*, an III, nr. 2, februarie 2002, pp. 11-12.

² Pentru o descriere detaliată a evoluției autonomiei sibiene, v. Dragoș DRAGOMAN, „Modernizare și naționalism...cit.”, pp. 55-64.

comunității germane, în ansamblul său¹. Alegerile din 2004 și 2008 au confirmat supremația locală a FDGR, dar au demonstrat o implantare teritorială mult mai largă a Forumului la nivel județean. Dacă dominația consiliului local din Sibiu de către Forum (v. Figura 2) nu este neapărat o surpriză, ceea ce surprinde este capacitatea de diseminare a imaginii și de reproducere a succeselor Forumului în județul Sibiu.

Figura 2

Numărul de mandate obținute de partidele politice în consiliul local Sibiu

Forumul reușea deja în 2004 să obțină președinția Consiliului Județean, deși majoritatea sa era doar relativă (28,39% din voturi, adică 11 din cele 33 mandate de consilier județean). Adoptarea sistemului electoral majoritar cu un singur tur de scrutin în 2008 i-a conferit candidatului FDGR mandatul de președinte al consiliului, performanța acestuia fiind mai bună decât cea a partidului (v. Anexe). Această realizare electorală a unui mic partid etnic cred că depășește cadrul strict al votului utilitar și constă în mare parte în valorificarea stereotipurilor favorabile de care se bucură comunitatea germană, deși ipoteza este contestabilă și ar merita o atenție sporită în viitor². Votul non-etnic din Sibiu rămâne pentru mine un indicator al acceptării diversității și egalității.

Dincolo de performanța electorală, ceea ce se constată după alegeri este voiața FGDR de a pune în funcțiune un mecanism de împărțire a puterii. Spre deosebire de logica coalițiilor minimal-câștigătoare ce funcționează în Parlamentul național, Forumul German a oferit (sprijin pentru obținerea unor) funcții de conducere și execuție (viceprimari ai municipiului Sibiu și vicepreședinți ai Consiliului Județean Sibiu) partidelor locale românești. Nu este exclus ca această atitudine și împărțire a puterii să fie legată, la rândul ei, de succesul electoral în cicluri succesive. Oricum, înclinația către *power-sharing* a Forumului și cooperarea locală dincolo de barierele etnice sunt alți indicatori ai multiculturalismului local.

¹ Dragoș DRAGOMAN, „La recomposition du champ politique régional en Roumanie. Le succès du Forum Allemand à Sibiu/Hermannstadt”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. V, nr. 1, 2005, pp. 181-201.

² Andreea ZAMFIRA, „Aderența electorală a partidelor etnice. Votul pro-german și votul pro-maghiar în 2004. Studii de caz”, în Dragoș DRAGOMAN (ed.), *Alegeri și alegători în România, 2000-2004. Contexte locale și regionale*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2006, pp. 53-92.

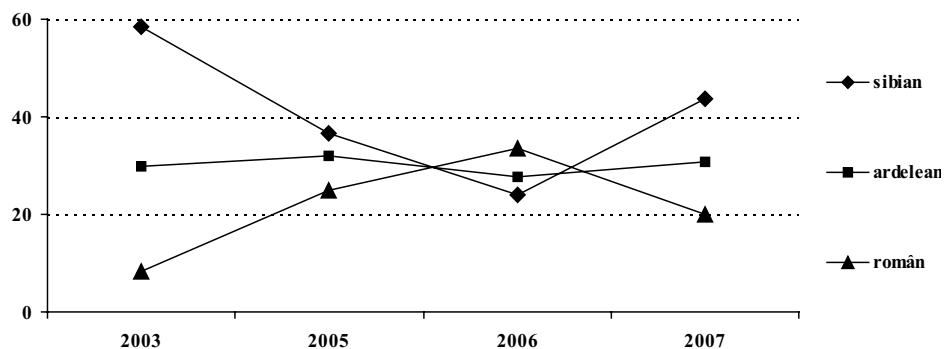
Elitele locale, identificarea multiplă și limitele comunității

Așa cum aminteam mai sus, există indicatori indirecti ai acceptării multiculturalismului, în sensul enunțat de acceptare a diversității și a egalității. Dincolo de votul non-etnic din Sibiu, felul în care sibienii își imaginează comunitatea și limitele sale poate fi un argument în discuția de față. Acest argument poate fi imaginat în două componente, anume identificarea elitelor locale și identificarea cu comunitatea locală. Ne așteptăm ca elitele mixte din punct de vedere etnic și confesional, precum și identificarea cu o comunitate largă, deschisă, să fie indicatori ai multiculturalismului, în timp ce identificarea cu elite segregate etnic și cu o comunitate închisă, puternic localizată, să indice mai curând existența localism-naționalismului.

Întrebați în 2006 care a fost, în opinia lor, cea mai importantă personalitate a orașului, sibienii i-au amintit pe baronul Samuel von Brukenthal (15,3%), pe Octavian Goga (11%) și pe Gheorghe Lazăr (7,9%), alături de alte nume, mai mult sau mai puțin cunoscute. Vedem cum baronul von Brukenthal și-a pierdut din coloratura etnică și confesională pe care o exprima altădată pentru a fi azi doar o personalitate locală și a se alătura nestingherit unor reprezentanți etnici ai românilor din oraș. Când este să decidă care este personalitatea locală contemporană cea mai importantă, sibienii îl aleg fără reținere pe Klaus Johannis, primarul în funcție, cu o frecvență de 71,3%. Nu trebuie însă uitat că el nu este doar primarul orașului, ci și reprezentantul comunității germane prin funcția de președinte al FDGR. Alegerea acestor elite ca reprezentative pentru trecutul și prezentul orașului confirmă ipoteza existenței multiculturalismului local.

Analiza identităților multiple, suprapuse, are ca obiectiv delimitarea identificării primare. Aceasta este identificarea de referință, chiar dacă identificările multiple nu se află neapărat în conflict. Identitatea locală se poate combina la fel de bine cu cea regională sau cu cea națională și, de ce nu, chiar cu cea europeană. Desigur, situația ar fi alta în contextul unui conflict centru-periferie, așa cum se înregistrează în Spania, Canada sau Belgia. Atribuim de obicei cosmopolitismul identificării naționale în sensul acceptării deschiderii și diversității, iar „închiderea” localismului în sensul replierii pe valorile și specificul local. Folosind datele sondajelor succesive realizate de Facultatea de Științe Politice a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu între 2003 și 2007, descriem mai jos tendința identificărilor multiple (v. Figura 3).

Figura 3
Identificarea primară a sibienilor în sondaje succesive
Dumneavoastră vă considerați mai degrabă...

Așa cum vedem din graficul de mai sus, identificarea locală pare să se fi atenuat între 2003 și 2006, dar pare să fi revenit la tendințele anterioare în 2007. Instabilitatea ce caracterizează identificările multiple nu este produsă, cred eu, de măsurarea în sine, același item fiind folosit în toate chestionarele utilizate. Reducerea identificării locale în perioada amintită poate fi explicată prin deschiderea fără precedent a orașului la fluxuri turistice sau de migrație economică. Investițiile unor mari companii internaționale (Siemens, Continental sau Renault) au integrat piața locală a muncii în piața națională prin dislocarea unor importante contingente de specialiști. Alt factor ce poate explica fenomenul scăderii identificării locale ar putea fi turismul intern și mai ales internațional. Dacă numărul estimat al turiștilor era în 2006 de 300 000, de la 1 ianuarie până la 1 septembrie 2007 se înregistraseră deja 600 000 de turiști¹. „Localismul” sibian determinat prin identificarea primară nu este confirmat nici de motivațiile de consum, sibienii luând în calcul în momentul cumpărării diverselor produse mai puțin originea sibiană a mărfurilor (1,7%) sau cea românească (2,5%), ci mai mult calitatea (42, 6%), amabilitatea vânzătorilor (18,8%), prețul (18,6%) sau ambalajul (3,2%). În concluzie, piața muncii și turismul ar fi putut „deschide” comunitatea locală și ar fi putut să o expună influențelor externe, dar cum explicăm inversarea tendinței în 2007? Nu este exclus ca tocmai statutul de Capitală Culturală Europeană și succesul organizatoric al programului „Sibiu – CCE 2007” să fi alimentat mândria locală, ceea ce a revalorizat identificarea locală. Au existat, de altfel, discuții în legătură cu motivația și îndreptățirea acordării acestui titlu orașului Sibiu². Întrebați în 2007 care ar fi principalele avantaje ale derulării programului „Sibiu CCE 2007”, sibienii au indicat „faima dobândită de oraș în lume” ca al treilea argument în ordinea importanței, după creșterea investițiilor în oraș și în zonă și creșterea numărului de turiști, înaintea modernizării infrastructurii sau creșterii numărului locurilor de muncă. S-ar putea, astfel, ca efectele deschiderii fără precedent a comunității locale în termenii cosmopolitismului, sociabilității, toleranței și încrederii sociale (ipoteză de la care am plecat în cercetare) să nu fie vizibile decât în anii următori. Nu putem trage încă o concluzie din evoluția identificărilor multiple, dar vom testa ipoteza enunțată în cercetările ulterioare. Deocamdată nu putem reține identificarea națională mai puternică drept indicator indirect al cosmopolitismului, deschiderii și acceptării diversității.

Discuția privind identitatea ar putea continua însă în termenii limitelor și caracteristicilor comunității în condițiile integrării României în spațiul politic al Uniunii Europene. Cetățenia europeană este un subiect de mare interes teoretic, dar ea va avea probabil efect și asupra felului în care cetățenii își reprezintă comunitatea și limitele ei. După eforturi susținute pentru fondarea și supraviețuirea unei comunități naționale, românii se află azi în situația unei contradicții aparente între consolidarea națională, redescoperirea identităților locale și mai ales lărgirea fără precedent a orizonturilor și solidarităților extra-naționale, europene³. Contradicția este evidentă atunci când comparăm răspunsurile la câteva întrebări legate de

¹ *Capital*, nr. 42, 18 octombrie 2007.

² Dan MIHĂILESCU, „De ce a fost Sibiu, și nu Brașovul, Capitală Culturală Europeană”, *Transilvania*, vol. XXXVII, nr. 1, 2008, pp. 93-96.

³ Dragoș DRAGOMAN, „National Identity and Europeanization in post-communist Romania. The Meaning of Citizenship in Sibiu: European Capital of Culture 2007”, *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 41, nr. 1, 2008, pp. 63-78.

integrarea europeană a României. Chiar dacă sibienii consideră că integrarea este un lucru bun în proporție de 83,8% și că ideea unei Constituții europene este de asemenea bună (61,8%), relativ puțini (21,2%) ar fi dispuși să accepte ca România să renunțe la caracterul de stat național, așa cum este el prevăzut în prezent de Constituție. De altfel, problema suveranității limitate a statului român în funcționarea mecanismului decizional european nu a fost ridicată public nici înainte, dar nici după 1 ianuarie 2007. În ciuda contradicției evidente, statul român continuă să se declare suveran și independent. În condițiile actuale ale opiniei publice nu se vor găsi probabil foarte repede vreun partid politic sau organizație civică dispuse să discute despre amendarea Constituției în acest sens.

CONCLUZII

Încercarea noastră de a determina caracterul multicultural al orașului conduce la identificarea mai multor elemente contrastante. Definind multiculturalismul drept o acceptare a diversității și o asigurare a egalității, constatăm că multiculturalismul există la nivelul opiniei publice și că el funcționează în practică, de exemplu, prin votul non-etnic și cooperarea politică dintre Forumul German și partidele românești. Am fi probabil tentați să vedem Forumul drept un partid oarecare dacă nu am fi conștienți de funcția sa de reprezentare a comunității germane din România și de relațiile politice internaționale pe care partidul etnic german le desfășoară. Ca atare, cooperarea politică locală este cu adevărat o cooperare interetnică.

La acceptarea manifestă a diversității se adaugă și acceptarea sa implicită, prin recunoașterea simbolisticii orașului. Această însușire de către români a miturilor fondatoare ale orașului definește indirect caracterul multiculturalismului local. Ori fondarea orașului se leagă de fenomenul migrațiilor medievale occidentale și de consolidarea regatului ungar, de unde și legătura simbolică specială dintre Sibiu și Luxemburg, capitale culturale europene. Cum nu există contestări ale miturilor fondatoare și ale originilor comunităților sibiană și luxemburgheză, folosirea celor două elemente întărește funcționarea multiculturalismului local.

În ciuda argumentelor directe și indirecte în favoarea multiculturalismului, analiza tematică a presei locale pune în evidență persistența unor tensiuni de ordin simbolic care îi apropie pe sibieni de comunitățile etnic mixte din Transilvania, precum orașele Târgu-Mureș sau Cluj și județele Harghita, Covasna și Mureș. Problematika definirii spațiului public, etnic sau neutru, este comună acestor contexte etnice, iar termenii discursului din Sibiu evidențiază un potențial de conflict simbolic comunitar. De altfel, acest tip de conflict comunitar poate fi văzut în cadrul mai larg al unei contradicții între construcția permanentă a națiunii definită etnic și constrângerile unei „de-naționalizări” în termenii construcției europene, contradicție neconștientizată și încă puțin acută. Cooperarea dintre elitele comunităților etnice locale face, totuși, ca tensiunile simbolice să nu fie manifeste și ca spațiul public local să fie mobilat în continuare de simbolurile fiecărei comunități, dintre care nu cea mai puțin importantă este limba. De aceea, putem spune că unul dintre argumentele pentru care Sibiu a fost nominalizat în 2004 la titlul de Capitală Culturală Europeană în 2007 a fost într-adevăr multiculturalismul local. În același timp, demersul întreprins aici reprezintă o perspectivă de analiză a contextelor diverse din punct de vedere etnic și a mecanismelor de negociere intercomunitare ce merită mai multă atenție în viitor.

ANEXE

Tabelul A

Rezultatele alegerilor pentru Consiliul Local Sibiu

2004				2008			
Partid / candidați independenți	Voturi	%	Mandate	Partid / candidați independenți	Voturi	%	Mandate
FDGR	49 243	60,43	16	FDGR	31 500	53,23	14
PSD	7 689	9,44	3	PSD	6 927	11,71	3
PNL	7 214	8,85	2	PNL	4 090	6,91	2
PD	4 985	6,12	2	PD-L	9 220	15,58	4
TOTAL	69 131	84,84	23	TOTAL	51 737	87,43	23
PRM	2 643	3,24	0	PRM	923	1,56	0
PUR	1 763	2,16	0	PC	1 055	1,78	0
PNG	1 107	1,36	0	PNG-CD	576	0,97	0
PUNR	943	1,16	0	PIN	478	0,81	0
UDMR	902	1,11	0	UDMR	591	1,00	0
PER	821	1,01	0	PER	538	0,91	0
PNȚCD	787	0,97	0	PNȚCD	755	1,28	0
Alte partide/ alți candidați	3 388	4,15	0	Alte partide / alți candidați	4 916	8,30	0
TOTAL	81 485	100	23	TOTAL	59 174	100	23

Tabelul B

Rezultatele alegerilor pentru primarul municipiului Sibiu

2004				2008			
Candidat	Partid	Voturi	%	Candidat	Partid	Voturi	%
Johannis Klaus W.	FDGR	73 621	88,70	Johannis Klaus W.	FDGR	50 107	83,26
Inclezan Petre	PSD	3 704	4,46	Cotârlă Liviu	PSD	4 320	7,18
Tuluc Gheorghe	PNL	1 890	2,28	Marinescu Marius	PNȚCD	1 181	1,96
Trihenea C-tin	PD	1 330	1,60	Trihenea C-tin	PD-L	3 928	6,53
Alți candidați		2 459	2,96	Condurat Dan	PRM	645	1,07
TOTAL		83 004	100	TOTAL		60 181	100

Tabelul C*Rezultatele alegerilor pentru Consiliul Județean Sibiu*

2004				2008			
Partid / candidați independenți	Voturi	%	Mandate	Partid / candidați independenți	Voturi	%	Mandate
FDGR	56 877	28,39	11	FDGR	40 902	24,58	9
PSD	38 373	19,15	8	PSD	36 859	22,15	9
PD	28 215	14,08	6	PD-L	44 662	26,84	10
PNL	25 582	12,77	5	PNL	16 585	9,96	4
PUR	12 781	6,38	3				
TOTAL	161 828	80,78	33	TOTAL	139 008	83,55	32
				PC	5 909	3,55	0
PRM	7 901	3,94	0	PRM	4 625	2,77	0
PNG	6 070	3,03	0	PNG-CD	2 238	1,34	0
UDMR	4 448	2,22	0	UDMR	2 725	1,63	0
PNȚCD	3 060	1,52	0	PNȚCD	2 207	1,32	0
Alte partide/ alți candidați	17 002	8,49	0	Alte partide/ alți candidați	9 683	5,84	0
TOTAL	200 309	100	33	TOTAL	166 395	100	32

Tabelul D*Rezultatele alegerilor pentru președintele Consiliului Județean Sibiu*

2008			
Candidat	Partid	Voturi	%
Bottesch Martin	FDGR	49 019	28,86
Ariton Ion	PD-L	43 355	25,53
Cindrea Ioan	PSD	39 373	23,18
Dicu Gheorghe	PNL	15 873	9,34
Alți candidați		22 184	13,07
TOTAL		169 804	100